

VÄRLDEN OCH VI

Tidskrift om FN, demokrati och federalism

"Alla har lika rättigheter oavsett ras, kön, språk, åsikt eller religion" Ur FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna

Frågan är om inte FN:s deklaration om dom **mänskliga rättigheterna** var ett mycket radikalt för att inte säga revolutionärt grepp i den nybildade världsorganisationen. FN består ju av en samling suveräna nationalstater, och det där med "inblandning i interna angelägenheter" åberopas gärna av världens diktatorer. *Vadå rättigheter, får man inte ens göra en liten etnisk rensning?*

I år fyller FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna 50 år. Här till vänster illustreras en av de trettio rättigheterna av konstnären *Stina Wirsén*. Hon har ritat en bild för var och en av dessa. Nästa år kommer vi att få se dom alla som illustration på Telias telefonkatalog – just den här bilden kommer på Stockholmsdelens "Privatpersoner K-Ö".

Är det rentav så att den suveräna nationalstaten håller på att spela ut sin roll? På det ena eller det andra sättet handlar ett par av artiklarna i detta nummer om just den saken.

Innehåll:

Två kolonier: Färöarna och Kosovo	-	-	Förhandlingar och våld
En plump i protokollet	-	-	Om Hesselö-konflikten
The World Federalist Movement	-	-	Minnesbilder av Hans Regnéll
En ny styrelsemedlem i FN-förbundet	-	-	Martin Hagvall på ny post
FN är till för dom små!	-	-	Ett tal av Dag Hammarskjöld
Den globala nationalismen	-	-	Recension av en nyutkommen bok
En global valuta?	-	-	En fortsättning av EMU?
MAI nere för räkning?	-	-	MAI kritiserar hårt
Esperanto	-	-	Ett språk för alla!

Nummer 3-4

Årgång 50

1998

ISSN 0346-4881

Två kolonier: Färöarna och Kosovo

av Jan Bellander

I förra numret av VoV behandlades ("När katten själv får bestämma") förändringarna inom två nationalstater: Belgien och Tjeckoslovakien. Dom hade möjlighet att var för sig själva bestämma om sin framtid. Mer komplicerat blir det när en koloni vill bli självständig: då blir kolonialmakten, "moderlandet", också inblandad. Vi tittar här på situationen i dag för två sådana fall: Färöarna och Kosovo.

I både Färöarna och Kosovo är båda folken vart för sig en kompakt befolkningsmajoritet inom sitt geografiska område. De talar ett annat språk än huvudspråken i moderländerna, de har en annan kultur och de har en historia av självständighet under medeltiden, innan de blev koloniserade. I dag har de båda folken vart för sig en lång gemensam historia med det land med

vilket de statsrättsligt hör samman. Men i båda nationerna finns det en klar befolkningsmajoritet som ansluter sig till kravet på full självständighet.

Färöarna kräver självständighet från Danmark enbart med förhandlingar och samtal. I det här fallet verkar tanken på våld mellan moderlandet och kolonin som kräver självständighet ganska orimlig.

Färöarna har sedan medeltiden tillhört Danmark. Att den nyvalda regeringen på Färöarna sommaren 1998 beslutade att inleda förhandlingar med Danmark om full självständighet har omvärldens media knappt observerat.

Kosovo kämpar sedan 1997 mot Serbien för sin självständighet med vapen, bojkotter, protester och vädjanden till omvärlden om att ingripa. I Kosovo har det under lång tid rått fullt krig mellan, på ena sidan, den jugoslaviska krigsmakten och den militariserade serbiska specialpolisen och, på den andra sidan, en lätt beväpnad gerillarörelse, UÇK, och hela Kosovos befolkning.

Färöarna:

Färöarna har en lång historia gemensam med sitt moderland Danmark. När Norge och Danmark förenades i en union på 1380-talet följde Färöarna med men styrdes efter hand som ett danskt län trots att befolkningen talade ett eget språk som var mera släkt med norska än med danska. I och för sig har Färöarnas förhållande till sitt moderland varit en debattfråga ända sedan sekelskiftet, när en nationell rörelse vaknade på den lilla ögruppen. Sedan 1948 har Färöarna haft självstyre, autonomi, från Danmark, med egen regering och eget parlament. Utrikespolitik, försvar och rättsväsen styrs däremot helt från moderlandet Danmark.

En självständighetsrörelse har hela tiden funnits på Färöarna, men först efter valet i april i år finns det en klar majoritet för att de glest befolkade öarna ska kräva full själv-

ständighet. Den nya regeringen, där tre partier ingår, har skrivit ett koalitionsavtal där det sägs att Färöarna under 1998 ska inleda förhandlingar med Danmark om full självständighet.

Danmark har ingenting mot Färöarnas krav på full självständighet. Tvärtom har de två regeringarna förhandlat fram ett nytt ekonomiskt avtal som är utformat som ett fördrag mellan två självständiga nationer. Det är heller självklart hur långt Färöarna kommer att gå i sitt krav på självständighet. En möjlighet är att Färöarna behåller den danska drottningen som statsöverhuvud och kanske sluter ett försvarsavtal med Danmark. Mellan det nuvarande begränsade självstyret och fullständig frigörelse finns flera möjliga mellansteg.

Kosovo:

Albanerna i Kosovo härstammar från illyriska stammar som var de första folken som etablerade sig på västra Balkan. Den slaviska invandringen började först på 500-talet och de första serbiska statsbildningarna kom till på 1000-talet. Det serbiska argumentet för att Kosovo rätteligen tillhör Serbien är påståendet att det var här den första serbiska staten grundades.

Men Serbiens kontroll över Kosovo blev kortvarig. På 1200-talet invaderades Balkan av det ottomanska riket. Efter en period som turkisk lydstat blev Serbien från mitten av 1400-talet helt inkorporerat i Turkiet. Det dröjde ända

till mitten av 1800-talet innan Serbien på nytt fick självstyre och senare självständighet från Turkiet. Men Kosovo stannade i det turkiska imperiet till det andra Balkankriget 1912, då området erövrades av Serbien.

Under andra världskriget ockuperades Kosovo av Italien som förenade området med Albanien. Efter kriget blev Kosovo på nytt en del av Serbien inom det kommunistiska Jugoslavien, men fick självstyre 1974.

Kosovos egentliga frihetskamp började 1989, när Serbien kraftigt inskränkte självstyret, och något senare, 1990, avskaffade det helt. Den albanska befolkningen, som utgör 90% av Kosovos befolkning, svarade med att bojkotta det politiska livet i Serbien och proklamera Kosovo som en självständig stat, med eget parlament och egen president. Den självständigheten har sedan dess varit mest symbolisk, en sorts ickevålds-protest mot Serbiens kontroll över Kosovo.

Först när en militant gerilla- eller terrorgrupp, "Kosovos befrielsearmé", började genomföra attentat mot serbiska polisstationer hösten 1997, förvandlades den till dess fredliga kampen till ett verkligt krig.

Omvärldens reaktion:

Omvärlden har inga invändningar mot att Färöarna söker självständighet från Danmark. Men i fallet Kosovo är omvärldens reak-

tion en helt annan. Europa, dvs EU, och USA har upprepade gånger deklarerat för albanerna i Kosovo att de måste stanna inom Serbien och förbundsrepubliken Jugoslavien, men att dom har rätt till mer självstyre. Samtidigt har den serbiske partichefen Milosevic utsatts för kraftiga politiska påtryckningar, inklusive hot om bombangrepp från NATO, för att de serbiska styrkorna skall dras tillbaka från Kosovo.

I en intervju i Dagens Nyheter för en tid sedan kommenterade *Ove Bring*, professor i folkrätt vid Stockholms Universitet, fallet Kosovo. Han sade då bl.a.

"Om koloni och moderland har en samsyn är vad som helst möjligt. Om den samsynen saknas krävs det mycket goda argument för att kunna kräva självständighet. Ett grundargument är principen om folkens självbestämmanderätt, som albanerna i Kosovo nu åberopar".

Omvärldens krav att Kosovo ska stanna inom Serbien kallade *Ove Bring* för "diplomaternas instinktiva reflex" att inte i onödan röra om i båten. Det är precis vad Europa försökte säga till de jugoslaviska delrepublikerna när de begärde att få lämna Jugoslavien. Men det visade sig vara ett felaktigt argument.

"Det är en konflikt mellan olika principer i Helsingforsavtalet", säger *Ove Bring*. "Och här ser det ut som om självbestämmanderätten befinner sig i underläge". ■

Citat (1)

Demokrati är ett förbannat dåligt styrelseskick. Men ingen har hittat på något bättre

Winston Churchill

God Jul 1998!

En plump i protokollet

av Jan Bellander

När det finns chans att tjäna pengar – i det här fallet på olja – så kan det bli konflikter även mellan goda grannar. För inte så värst många år sedan, femton närmare bestämt, inträffade just det mellan dom goda grannarna Danmark och Sverige. Gränsdragningen i Kattegatt var på tapeten.

Norden är ju ett fredligt hörn på Europas karta. Och Sverige är ju en fredlig nation. Det är snart 200 år sedan vi var invecklade i krig (det var mot Ryssland 1808-1809). Och våldsamma konflikter mellan de fredliga nordiska länderna har ju inte förekommit på – ja hur länge är det egentligen? Freden i Roskilde var 1658; det är över 300 år sedan.

Sverige har ju under de sista 50 åren haft en tradition att stöda FN – under många av FN:s fredsbevarande instatser har svenskar ingått i styrkorna. Vi svenskar vill väl gärna se oss som ett föredöme för världen när det gäller att stöda världssamfundet och uppehålla internationell lag och rätt. Och att vi i dag skulle kunna ha konflikter med våra broderfolk i öst eller väst är väl helt otänkbart, eller hur?

Men faktum var att vi hade en ganska inflammerad gränskonflikt med Danmark så sent som 1983. Sedan 1971 hade ju norrmännen utvunnit olja ur Ekofisk-fältet i Nordsjön, och det fanns en chans att det skulle kunna finnas olja längre söderut också. Vi skulle kunna få danska och svenska "oljeschejker", inte bara norska! I augusti 1983 placerade då danskarna ut en oljeplattform i södra Kattegatt, något norr om en linje mellan Kullen och den lilla danska ön Hesselö (det streckade området på kartan). Konflikten kom sig av att Sverige och

Danmark hade olika idéer om var gränsen mellan dom två länderna skulle dras i det här området, närmare bestämt hur dom danska öarna Hesselö, Anholt och Läsö i området borde påverka gränsdragningen.

Sverige ansåg att man vid gränsdragningen bara skulle ta hänsyn till det danska "fastlandet", att danskarna alltså borrhade på svenskt område och protesterade. Danskarna ansåg att dom borrhade på danskt område och fortsatte.

Till saken hör att Sverige och Sovjetunionen samtidigt hade en motsvarande gränsdispyt i Östersjön. Där förfäktade Sverige att

Gotland, Fårö och Gotska Sandön skulle räknas med när gränsen mot Sovjet bestämdes, medan ryssarna menade att man bara skulle ta hänsyn till det svenska "fastlandet". Finnarna (genom Hufvudstads-bladet, Helsingfors) undrade litet spydigt hur det kom sig att Sverige ville tillämpa olika principer i Kattegatt och i Östersjön.

Havsrättskonventionen var vid den tiden i kraft, och man kan ju tycka att en konflikt av det här slaget mellan två fredliga och demokratiska grannar skulle kunna lösas genom att dras inför FN:s internationella domstol i Haag, ICJ, som både Sverige och Danmark bekant sig till, men icke. Ordkriget trappades upp, och blev (speciellt när man läser det så här i efterhand)

snarast löjeväckande. Ingen av dom aktuella statsministrarna (Poul Schlyter respektive Olof Palme) skar några lagrar i den kampen.

Till slut visade det sig att det inte fanns olja i nämnvärda mängder. Konflikten "rann ut i sanden", och lika så gott det. Och 1984 enades slutligen Danmark och Sverige om gränsdragningen i Kattegatt (den heldragna linjen på kartan ovan).

Låt oss snarast glömma den trista historien, den plumpen i protokollet! ■

Källor:

- Dagens Nyheter 1983-08-01..04
- B J Theutenberg: "Folkrätt och säkerhetspolitik", Norstedts 1986.

The World Federalist Movement

Minnesbilder och reflexioner, mars 1998

av Hans Regnéll

Hans Regnéll är något av en nestor inom den svenska världsfederationsrörelsen. Professor emeritus i filosofi vid Lunds universitet, författare av flera tungt vägande böcker i internationella ämnen, en idealist av hjärtat, och mångårig ordförande i föreningen Sveriges Världsfederalister (SVF). Han berättar här om den rörelsen av i går och i dag.

Den generation som upplevt andra världskriget fick lära sig inse behovet av att bygga upp en ny värld som var bättre än den gamla. Detta var inte längre en verklighetsfrämmande dröm. Det var en nödvändighet. Det fanns i praktiskt taget alla länder en stark folkopinion som krävde beslutsamt handlande i syfte att för framtiden undvika sådana katastrofer som krigspolitiken fört med sig.

För att tillmötesgå denna folkopinion skapades FN. Man var medveten om att Nationernas Förbund hade misslyckats med uppgiften att slå vakt om freden. Folkförbundet hade varit för svagt. Det kunde inte stoppa militanta makthavare som i nationalismens tecken inte drog sig för att föra krig för att på andra länders bekostnad befrämja sina intressen.

Efter andra världskriget gjordes samma misstag: en ny draksådd med liknande resultat, om också i mindre skala. Uppgiften att bekämpa krig och hävda de nya nationella gränserna gavs åt en ny världsförbund, FN. Denna fick större makt att inskrida mot aggression – i sådana fall då det passade alla "de fem stora". Andra stater hade förbundet sig att delta i aktioner som beslutats av Säkerhetsrådet.

I inledningen till FN-stadgan fick man ett dokument där medlemsstaterna deklarerat sin vilja att bedriva en fredspolitik som uppfyllde högt ställda ideella krav på humanitet, rättvisa och solidaritet. Men det visade sig snart att dessa högtidliga utfästelser i realiteten inte betydde mycket för ett flertal länder. De krafter som verkade för fiendskap och krig florerade, den själviska och hänsynslösa nationalismens krafter.

Jag har velat påminna om dessa i och för sig välkända historiska fakta för att klargöra, varför många människor kände sig otillfredsställda med FN med den utformning världsförbundet fick. Det var inte svårt att från början se, att framtida krig var långtifrån uteslutna. Flera av dem som kände störst oro för framtiden var de kärnfysiker som genom sin forskning gjort "atombomben" möjlig. Den mest namnkunnige av dem var Albert Einstein. Man visste att politikerna fått tillgång till vapen som kunde förinta hela mänskligheten. Att börja krig innebar att riskera detta. De såg bara en möjlig lösning: en union av alla världens stater, en union vars författning garanterade de enskilda staterna så mycket oberoende som var förenligt med behovet av full trygghet mot aggression. Målet måste vara en global federation med i princip samma slags författning som Schweiz, Ka-

Spontant bildades i flera länder föreningar för att informera om de problem som fordrade bildandet av en global federation för att lösa världssamhällets gemensamma problem.

nada; USA och andra förbundsstater av deras typ.

I den mån traditionell fredsrelse inte arbetade för detta mål insåg den inte att fredspolitikens värste motståndare var den otyglade nationalismen. Vapenarsenalerna och vapenindustrin var bara symptom för detta onda. Detta budskap spreds i böcker och tidskrifter och

av internationellt välkända politiker, militärer, intellektuella och affärsmän. Spontant bildades i flera länder föreningar för att informera om de problem som fordrade bildandet av en global federation för att lösa världssamhällets gemensamma problem.

1947 fann dessa föreningar tiden mogen för att bilda en samarbetsorganisation med uppgift att integrera strävandena och arrangera internationella konferenser och kongressen om de frågor som hade med rörelsens mål att göra. Lord Boyd Orr blev organisationens förste president, och det var en uppmuntran för rörelsen då han fick Nobels fredspris. Det var också en god rekommendation för rörelsen, då norrmannen Hjalmar Riiser-Larsen blev dess främste företrädare. Inte så mycket för att han varit en världsberömd polarforskare som för att han under kriget varit chef för det norska flygvapnet. Han valde att fortsätta kampen med att leda den fredsrelse som han fann mest värd att stödja. Att rörelsen inte bara var en amerikansk-europeisk organisation markerades då till hans efterträdare valdes en framstående medlem av Ghanas regering.

Det var vid världskongresser med hundratals deltagare som man blev mest medveten om att vår världsrörelse inte var samma sak som dess ledning och dess internationella sekretariat. Federalister från alla världens hörn samlades i en inspirerande internationell gemenskap. Med hjälp av simultantolkning kunde man i plenum lyssna på anföranden på skilda språk. I olika samtalsgrupper fördes diskussioner och förhandlingar mest på engelska. Vid "social events" fick man tillfälle göra personlig bekant-

skap med andra delegater. Då knöts ibland slitstarka vänskapsband som bidrog till ökad internationell förståelse men framför allt var värdefulla i sig själva. Det var alltid intressanta personer man mötte i dessa sammanhang. Borgmästaren i Hiroshima blev en av mina vänner.

Det var ett stort privilegium då jag som ung filosofidocent fick i uppdrag av de svenska världsfederalisterna att representera den svenska grenen av rörelsen i den internationella styrelsen, "the Council". Världsrörelsen hette då World Movement for World Federal Government. Det var då, i början av 50-talet knappast någon diskussion om att föreningens mål var just World Government, ett världsparlament med befogenhet att fatta beslut i angelägenheter som var av gemensamt intresse för alla folk. Man utmanade dem som inte kunde tänka sig att avstå från en del av sin nationella suveränitet.

Målet var alltså en global federation. Denna skulle ha tillräckliga resurser för att kunna hävda "**the Rule of Law**" i hela världen. Detta skulle betyda ett definitivt nederlag för de krafter som är benägna att använda krig för sina syften.

"Federal" hade i amerikanskt språkbruk fått en speciell innebörd som nyckelterm i en statsfilosofisk doktrin om fördelning av makten i samhället. Man skilde mellan olika nivåer i maktutövningen. På federal nivå skulle bara beslut fattas i angelägenheter som enligt sakens natur var gemensamma för delstaterna och där beslut behövdes. I andra angelägenheter skulle var e enskild delstat behålla sin nationella suveränitet.

Federalism blev därmed en lära som slår vakt om frihet i största möjliga omfattning, dvs så långt denna är förenlig med strävanden att komma till rätta med vitala gemensamma problem.

Detta var det idémässiga innehållet i begreppet världsfederation, ett innehåll med stark ideell sprängkraft. Denna yttrade sig inom

rörelsen för en världsfederation i form av snabb och stark tillväxt av medlemsantalet och uppkomsten av entusiastiska grupper av volontärer som tog ansvar för ett livligt föreningsarbete lokalt, nationellt och internationellt.

I Council upplevde jag starkt att det federalistiska skeppet seglade i stark medvind. Besättningens kompetens var imponerande och lagandan var utmärkt. Ordförandeskapet sköttes genomgående med stor skicklighet. Jag kom att uppleva en lång rad ordföranden med olika men alltid på en gång effektiv och demokratisk ledarstil. Låt mig nämna en till utseendet typisk engelsk lärarinna Monica Wingate, Men hon var ingen vanlig skolfröken utan en ovanlig politisk begåvning med stor förmåga parad med talang att inspirera "klassen" till gott arbete. En framstående politiker var också dansken Per Hekkerup men i övrigt förvisso en helt annan typ än Monica. Hans engelska var nästan lika suverän som hennes och tankarna lika klara - också på söndagsmorgonen efter trevlig samvaro sent på lördagskvällen på någon av Amsterdams

Det är i dag fullt salongsmässigt att tala om behovet av ett bättre FN. Vår rörelses gamla reformidéer tas på allvar i kretsar som länge såg ned på dem som verklighetsfrämmande.

restauranger. Senare blev Hekkerup dansk utrikesminister. Jag är säker på att han också på den posten behöll sin världsfederalistiska övertygelse.

Det är möjligt att vår världsrörelses tidiga år för mig står i ett förklarar skimmer. Självklart förekom både då och senare tråkiga misshälligheter, t ex en bitter konflikt i Council om vilken av två indiska "riksföreningar" man skulle godkänna. Jag fick sitta ordförande vid tillfället, vilket inte var roligt. (Det skall sägas att flera indier har gjort mycket fina insatser för federalismen. Men just då var det några som inte kunde samsas.)

Om aktuella förhållanden inom World Federalist Movement får Martin Hagvall berätta. Jag är glad över att vi framför allt i honom har en svensk representant som är internationellt respekterad för sin kunnsighet och sin duglighet. En god insats i Council gjorde under flera år Marie Louise Genheden Boman. Dessamma skall sägas om Lars-Gunnar Ekegård. Också Jan Bellander deltog i det internationella arbetet liksom flera andra medlemmar av klanen de Vylder-Bellander som betytt så mycket för den svenska rörelsen. Andra svenskar håller nu på att göra sina lärospån.

Jag är glad över att yngre krafter har kunnat och velat ta över. Jag skulle bara önska att återväxten vore mycket bättre än den är. World Federalist Movement gör värdefulla insatser. Dess idéer är lika övertygande riktiga som för 50 år sedan. Det som hindrar en välförtjänt framgång är bara stor okunskap hos allmänheten och brist på publicitet.

Sedan många år har opinionsvinden vänt mot dem som arbetar för en global rättsordning och som kallar sig "federalister". Detta gäller t ex också den norska rörelsen, som

under åren gjort remarkabla insatser i debatten om sätt att förbättra FN. Och som uppvisar en f d norsk utrikesminister och fredsmäklare i ex-Jugoslavien bland sina medlemmar. Jag talar

om Thorvald Stoltenberg.

Det är i dag fullt salongsmässigt att tala om behovet av ett bättre FN. Vår rörelses gamla reformidéer tas på allvar i kretsar som länge såg ned på dem som verklighetsfrämmande.

Det är självklart en mycket mera omfattande uppgift att i ordets goda mening "styra" hela världssamhället än att styra en nation, även om denna är så stor som USA eller Ryssland. Sättet att styra måste på grund av sakens natur vara annorlunda. Problemen måste bli ändå mycket svårare, då det gäller att i hela världen hävda "**the rule of Law**" och att genomdriva nödigt

hänsynstagande till villkoren för hela världssamhällets säkerhet, välgång och framtida bestånd.

Man får väldiga problem att kämpa mot, då det gäller att säkra tillbörlig respekt för varje folkgrupps egenart och vilja att behålla sitt speciella livsmönster och så mycket som möjligt besluta i egna angelägenheter. Det blir inte lätt att i alla sammanhang hävda demokrati och mänskliga rättigheter. Federalismen kan inte vara mer än ett allmänt program, som tar alla dessa problem på allvar.

Men federalismens program är inte så allmänt att man nöjer sig med att tala om ett världsstyre utan att alls precisera vilka normer som skall gälla, vilka krav som skall upp-

fillas och hur beslut skall fattas. Man får inte skygga för den svåraste frågan av alla: Hur skall världssamfundets styrorgan kunna genomdriva fattade beslut och överenskommelser, när dessa inte efterlevs?

Det är inte sannolikt att ett framtida världsstyre kan utformas helt och hållet efter mönster av en nutida rättsstat med en folkvald lagstiftande folkförsamling, regering och rättsinstitutioner. Detta skulle vara World Government i ordets fulla innebörd. Men det torde vara tanklöst att avfärda hela denna struktur hos rättsstaten som för all framtid otillämplig på världssamhället. Om det nu är detta man menar.

Måste inte i så fall visionen i FN-stadgans inledning för all framtid förbli något oändligt avlägset? Även om man lyckas ta några steg i riktning mot en bättre värld. Kan man i FN-stadgans andemening göra begreppet världsstyre rättvisa utan att i sitt program hålla fast vid väsentliga delar av rättsstatens institutioner, visserligen i modifierad form? Hur skulle detta gå till? Om man inte vill resignera inför svårigheterna, finns då något annat svar än världsfederalismens? Måste man inte våga utmana de väldiga krafter som i det globala samhället står i vägen för "the Rule of Law"? ■

Martin Hagvall i FN-förbundets styrelse

Framgång för världsfederalister på FN-förbundets kongress

Martin Hagvall, 27 år, f.d. studerande i internationella relationer, statsvetenskap och folkrätt samt ordförande i Sveriges Världsfederalister, SVF, har nyligen valts in i Svenska FN-förbundets styrelse.

En framgång för både världsfederalismens tankar och dess företrädare. Så kan man beteckna resultatet av Svenska FN-förbundets kongress i Karlstad tidigare i år.

SVF:s främsta framgång var att vår ordförande Martin Hagvall tog en plats i FN-förbundets styrelse. Detta skall ses som en framgång för Martins radikala hållning i FN-frågor och som ett utslag av hans engagemang för FN i studier, arbete och fritid.

SVF hade skickat in motioner till årets kongress om Esperanto, permanent krigsförbrytartribunal och FN:s utveckling. Vi krävde Svenska FN-förbundets stöd för det neutrala språket esperanto, bland annat med tanke på "de enorma kostnaderna för översättning av de språk som förekommer i FN- och EU-sammanhang samt vid övriga inter-

nationella sammankomster". Motionen var initierad inom SVF av Yngve Sörman och behandlades på SVF:s årsmöte. FN-förbundets kongress fann intentionerna i motionen vara helt i linje med FN-rörelsens.

Med anledningen av FN:s finansiella kris skrev SVF att "FN måste tryggas en säker och tillräcklig ekonomisk grund. Olika former av självständig finansiering, i form av avgifter och dylikt, som på sikt gör organisationen ekonomiskt oberoende av medlemsavgifterna, bör därför eftersträvas." SVF krävde kongressens stöd för detta som vi också fick.

Under debatten om motionen om permanent krigsförbrytartribunal ändrade styrelsen sin linje från att anse motionen besvarad till att aktivt stödja motionen!

SVF krävde "att en ökad till-sättning och användning av juridiska

instanser för lösande av internationella tvister, t.ex. inom miljö, mänskliga rättigheter och ekonomi, är önskvärt, samt att Svenska FN-förbundet uttalar förhoppningen att den internationella brottsmålsdomstolen blir ett effektivt och radikalt instrument för att upprätthålla den internationella rätten". Sådana klart världsfederalistiska uttalanden kunde alltså kongressen bifalla.

Även SVF:s förre förbundssekreterare Bonian Golmohammadi blev invald i FN-förbundets styrelse. Han har lagt ned ett stort arbete i Bahai-samfundet.

I och med årets kongress har SVF "gjort sig ett namn" i de breda FN-kretsarna. Detta kan behövas, då tillfällena för oss att göra reklam för våra idéer är lätt räknade. ■

Karl af Geijerstam, förbundssekreterare och ombud för SVF på FN-förbundets kongress

FN är till för dom små!

av Jan Bellander

FN:s förste generalsekreterare, Tryggve Lie, kallade sin uppgift "det omöjligaste jobbet i världen". Han efterträddes av Dag Hammarskjöld, som på ett märkligt sätt kom att höja organisationens status. Att detta medförde konflikter med framförallt stormakterna är naturligt. Vi återger här en episod där Dag Hammarskjöld på ett minnesvärt sätt stod upp för dom små stater som hade anledning att i FN se sitt skydd.

Lagarna i ett rättssamhälle är till för alla, och inte minst för att skydda dom som inte kan skydda sig själva. Och i det internationella samfundet är det på ett liknande sätt: FN är till för dom små – stormakterna klarar sig nog ändå.

För snart fyrtio år sedan, då FN bara hade femton år på nacken, uppstod i FN:s generalförsamling en konflikt som gjorde detta mycket tydligt. I oktober 1960 riktade nämligen Nikita Chrustjev, som vid den tiden var Sovjets regeringschef, en våldsamt kritik mot FN:s generalsekreterare Dag Hammarskjöld. I flera hätska tal i Generalförsamlingen uppmanade han honom att avgå.

Men Dag Hammarskjöld blev honom inte svaret skyldig. I ett mycket uppmärksammat och dramatiskt tal tillbakavisade han Chrustjevs anklagelser och framhöll hur betydelsefullt för fred och säkerhet det var att FN bibehölls som en effektiv organisation. Han avslutade sitt tal med orden:

"... jag har ett ansvar gentemot alla de medlemsstater för vilka organisationen är av avgörande betydelse, ett ansvar som

Dag Hammarskjöld, FN:s generalsekreterare 1953-1961

har försteget framför alla andra hänsyn.

Det är inte Sovjetunionen eller för den delen någon av de andra stormakterna som behöver FN för sitt skydd; det är alla de andra. I den meningen är organisationen framför allt deras organisation, och jag är djupt övertygad om den klokhets varmed de kommer att kunna använda den och vägleda den. Jag kommer att stanna på min

post min ämbets-tid ut som organisationens tjänare i alla dessa andra nationers intresse, så länge de önskar att jag skall göra detta. I detta sammanhang talade Sovjetunionens representant om mod. Det är mycket lätt att avgå; det är inte så lätt att stanna kvar. Det är mycket lätt att böja sig för en stormakts önskan. Det är en annan sak att göra motstånd. Som alla medlemmar av denna församling väl vet, har jag gjort detta tidigare vid många tillfällen och i många riktningar. Om detta önskas av de nationer som i organisationen ser sitt bästa skydd i dagens värld, skall jag nu göra det på nytt. "

Församlingen lyssnade tyst fram till orden "ett ansvar som har försteget framför alla andra hänsyn". Då utbröt en ovation som varade i en hel minut. Då Hammarskjöld började meningen "Jag kommer att stanna på min post. . .", inleddes en ny ovation som han försökte hejda genom att räcka upp händerna. Han blev tvungen att ta om meningen från början, och när han slutat reste sig församlingen i jublande bifall och applåderade i flera minuter. ■

Källa: *Brian Urquhart: "Dag Hammarskjöld", Stockholm 1974*

Citat (2)

"Världsfederalisterna har i 50 år hjälpt till att hålla de värden levande som inspirerade skapandet av Förenta Nationerna: visionen av en värld som är beredd att gemensamt agera mot aggression, sociala missförhållanden och globala hot"

Kofi Annan

En ny bok – "Den globala nationalismen"

av Jan Bellander

Om nationalstaten och nationalismen handlar en nyutkommen bok. Nationalstaten är ju den grundläggande politiska "byggklossen" i världen av i dag. Men 1900-talet, som nu snart är slut, har medfört så radikala förändringar, framförallt tekniska, att förutsättningarna för en värld grundad på nationalstats-tänkande börjar te sig något tvivelaktiga. Boken recenserar här.

Det har under hösten i media och offentlig debatt mången gång sagts att den Westfaliska freden, som slöts för precis 350 år sedan, närmare bestämt den 24 oktober 1648, betecknar födelsen av den moderna nationalstaten. Det är naturligtvis en förenkling, och i praktiken kan man nog säga att nationalstaten som ett fungerande och beskrivbart system inte framträdde förrän efter Napoleonkrigens slut 1815 – och då egentligen bara som ett europeiskt koncept.

Vad är då en nationalstat? Man kan säga att en nationalstat är en politisk organisation som av omvärlden erkänns som suverän över sitt territorium. Det leder i sin tur till det mångomtalade "inblandning i interna angelägenheter" som i sig själv strider mot många av FN:s konventioner, inte minst den om de mänskliga rättigheterna.

Att nationalstaten i dagens globaliserade samhälle inte är en effektiv modell, eller paradigm om man så vill, för att lösa världens problem är ganska klart. En mångfald av "suveräna" nationalstater kan inte lösa frågor som går tvärs över gränserna – det fattas något. Under detta århundrade har den tekniska utvecklingen i ökande tempo rusat förbi den politiska utvecklingen: nya metoder för

transport och kommunikation – jetplan, telefon, radio, TV, telesatelliter, Internet – har kommit till. Det har i sin tur fört med sig en mängd gränsöverskridande företeelser som nationalstaternas politiker står rätt handfallna inför. Den globala ekonomi som kan exemplifieras av de multinationella företagen och den globala finansmarknaden. Och luft- och vattenburna kemiska ämnen som hotar vår miljö är gränsöverskridande lika väl som radiovågorna – dom har sitt eget Schengenavtal: passfrihet över hela jorden. Även brottsligheten har blivit internationell

En mycket intressant och väl genomarbetad bok med titeln "Den globala nationalismen" har nyligen utkommit på SNS Förlag. Den är skriven av tre professorer vid universiteten i respektive Umeå (*Sverker Sörlin*), Göteborg (*Björn Hettne*) och Århus (*Uffe Østergård*). Boken presenterar olika strömningar och ståndpunkter inom forskning och debatt om nationalismen.

Speciellt intressanta tycker jag dom två sista kapitlen är:

"Nationalismens globalisering" handlar om hur nationalismen – egentligen alltså ett europeiskt koncept – spritt sig genom Europas kolonisering av den övriga världen,

och den därpå följande upplösningen av de koloniala imperierna.

"Bortom nationalstaten", som är bokens sista kapitel, handlar om hur nationalstatens ställning kan komma att bli i framtiden. Det sägs bl.a. att "...ingen samhällsinstitution är en privilegierad bärare av historiens mening, inte ens nationalstaten." Och vad nationalstatens vidare öde kan bli diskuteras vidare.

Konceptet federation, och speciellt världsfederation, behandlas mycket kortfattat i boken, och närmast som ett specialfall av vad författarna kallar *regionalisering*, med EU som ett aktuellt exempel i vår del av världen. Ett citat: **"...allt för många nationalstater destabiliserar den interstatliga ordningen, vad som vanligen kallas det internationella systemet. Förtjänar inte mänskligheten något bättre? En världsfederation? Ett världssamhälle? En global by?"**

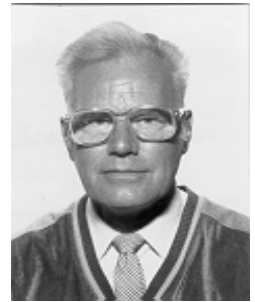
Boken avslutas med en omfattande bibliografi och personregister. Man skulle önskat att det också funnits ett index, vilket skulle underlättat användningen av boken som uppslagsverk. Men för alla som vill sätta sig in i dessa frågor kan denna drygt 450 sidor tjocka bok rekommenderas. ■

En global valuta?

av Bengt Lindqvist

Ett av den suveräna nationalstatens omhuldade rättigheter är att ha sin egen valuta, naturligtvis med nationella symboler på, och med den egenskapen att politikerna kan devalvera eller revalvera den om "nationens intressen" så fordrar. Nu står vi i Europa inför ett nytt koncept: en gemensam valuta, Euro, som från årsskiftet 1998-99 kommer att fungera inom alla EMU-länder. Nästa steg: en global valuta?

En global valuta har funnits i 1000-tals år - guld. Fortfarande håller de flesta länders riksbanker guld i sina valv, som den sista reserven. Men guld har slutat att vara en global valuta i handel och tjänstebyten. Och det lär inte komma tillbaka. Guld är opraktiskt att släpa med sig hit och dit, och priset på guld är inte stabilt utan varierar med tillgång och efterfrågan.

I vårt århundrade har guldets ersatts av alla de valutor, som de nationella regeringarna utger. Förhållandet mellan valutorna regleras av daglig marknad, börs, på valutorna, eller genom fixa valutakurser mellan två eller flera valutor under en tid. Förhållandet mellan valutan och värdet av varor/tjänster varierar med konjunkturen, inflationen, produktionen, framtids-gissningar, m.m.

flödet av värdet av internationell handel/tjänster. På kort tid kan värdet av ett lands valuta sjunka till hälften eller mer, om alla kapitalplaceringar lämnar landet. Å andra sidan kan ett land få mycket stora belopp från utlandet snabbt, om världen har förtroende för landets ledning. Därigenom kan stora investeringar göras och levnadsstandarden i landet snabbt höjas.

Valutakontroll försvårar kapitalflödet och har därför övergetts mer eller mindre i de flesta länder. Men de flesta länder har kvar viss kontroll, och somliga har full kontroll. På sista tiden har Malaysia återinfört valutakontroll. Det återstår att se om fler länder följer exemplet och om detta innebär försämrad tillgång till kapital och sänkt levnadsstandard.

Halvfixerade valutor har provats i Europa i Europa och Asien på 1980 och 1990-talet, men visade sig inte fungera 1992-93 och har övergetts.

Vilka alternativ finns det då till flytande valutor och fixa? Jo, det har nu dykt upp möjligheten till **valutaunioner.** EMU kommer att starta vid årsskiftet mellan 11 länder.

Sannolikt kommer Euro bli vår valuta i alla Europas länder inom några decennier. Ingen vet om projektet lyckas eller ej. Fördelarna

med gemensam valuta är uppenbara: Det underlättar handel och gränskorsande aktiviteter och minskar kostnaderna för handel och investeringar - levnadsstandarden stiger. Men det finns också nackdelar: Valutan kan inte användas av ett land som stötdämpare, om ett lands export plötsligt minskar eller lönekostnaderna skenar iväg. En regering i Europas valutasamarbete kan inte trycka pengar för att mildra asymmetriska handelsstörningar, utan samtycke från de andra i valutaunionen. Störningar får pareras genom ökad arbetslöshet och sänkta löner, med social oro som följd.

Om EMU lyckas och en fix, men samtidigt flexibel valuta i kriser, skapas, kommer nästa fråga: Varför inte göra en global valuta?

En global valuta har föreslagits av många tidigare, bland andra Richard Cooper från Harvard 1984. Men det har tillhört de önskvärda drömmerna såsom gemensam global kalender, gemensamt alfabet, gemensamma mått och viktenheter, gemensamma korregler, etc. Möjligt, men inte aktuellt för närvarande Men nu är det plötsligt ett möjligt alternativ, om EMU lyckas.

EMU har kostat mycket tid, arbete och pengar att få igenom. Att få en global valuta skulle kräva oerhört mycket mer, och ter sig osannolikt. Men kanske barriärerna mellan valutorna har börjat ge vika, och vi kommer att få se att valuta efter valuta går upp i större enheter. En spännande tid väntar oss. ■

Flytande valutor har sina stora avvisidor. Det har de sista åren visat. Flödet av daglig kapital mellan länderna överstiger kraftigt

MAI nere för räkning?

Globalt avtal i sank efter fransk protest.

av Karl af Geijerstam

MAI, som står för "Multilateral Agreement on Investment", är en överenskommelse som är till fördel framförallt för de multinationella företagen. Emellertid har MAI kritiserats starkt.

Sedan mitten av förra året har folkrörelser världen över protesterat mot ett förslag till avtal som har förhandlats fram inom OECD:s ram. Avtalet kallas det "multilaterala avtalet om investeringar" – MAI.

Syftet med MAI är att gradvis avlägsna hinder för internationella direktinvesteringar inom alla områden. Man kallar det ett slags GATT-avtal för investeringar.

Förslaget som offentliggjordes förra året möttes av starka protester. I förslaget stod det att alla sektorer av ekonomin ska öppnas upp för utländska företag även om så tidigare inte varit fallet. Sådana restriktioner finns i dag i flera länder, inte bara i u-världen utan ofta även i rika länder.

Staterna skulle också behandla alla företag lika och inte kräva några speciella favörer av företagen för att de ska ha rätt att investera. Detta är i och för sig inte särskilt kontroversiellt men kan faktiskt hamna strid med svensk miljö rätt om man ska tolka avtalstexten strikt.

Men det som var kontroversiellast i företaget har varit skrivningarna om skadestånd. Enligt

förslaget ska utländska företag kunna få skadestånd om staten tillfogar företaget någon ekonomisk skada. Problemet är då att till exempel tuffare miljölagstiftning mycket väl kan ge företag ekonomisk skada. Ska demokratiska stater betala skadestånd för demokratiskt fattade beslut? Protesterna från framför allt miljö rörelsen och u-länderna har varit starka.

I våras kände sig OECD-staterna att ta en paus i förhandlingarna ett halvår för att alla skulle få en chans att sätta sig in i förslaget. När förhandlingarna skulle återupptas i mitten av oktober sade dock Frankrike att de inte kan acceptera det liggande förslaget. Även om Frankrike är positiva till frihandel och ökad liberalisering, kunde de inte acceptera de starka rättsliga krav som företag kunde åberopa gentemot staterna.

Frankrike menade att de fortsatt förhandlingarna nu måste ske inom WTO:s ram (f.d. GATT). Det kommer dock att bli problematiskt eftersom där finns u-länder med som är kritiska till MAI. Om ett MAI kommer att förhandlas fram kommer

det alltså bli mer "urvattnat" än vad de flesta OECD-länder vill.

Som världsfederalist finns det all anledning att se positivt på den senaste händelseutvecklingen. Även om det behövs ett avtal på området, så är det ju glädjande att man nu börjar diskutera att utnyttja de globala institutioner som finns där alla länder är med. Hade OECD kommit överens om ett avtal hade de kunnat utöva påtryckningar mot andra länder att skriva under avtalet för att OECD-företag ska investera i andra länder.

Det andra är den globala kampanjen som har förts mot avtalet. Den har kunnat koordineras via Internet och engagerat människor från flera världsdelar. "Världsmedborgare" har reagerat över global politik och gemensamt diskuterat och agerat politiskt. Kanske börjar vi få ett globalt "torg" där idéer och politik kan diskuteras över gränser?

Förhoppningsvis kan man inom WTO:s ram komma överens om en avtal som – även om det låter utopiskt – är folkligt förankrat. ■

P.S. Mera om MAI finns på Internet. En bra startpunkt är www.islandnet.com/~ncfs/masite/

Om Esperanto

av Yngve Sörman

För att skapa kontakt människor emellan och utbyta tankar om mänsklig samvaro är det talade och skrivna språket en nödvändighet. Att göra ett internationellt språk som Esperanto gångbart vid sidan av gängse nationella modersmål är en uppgift som är angelägen och som i världsfederaliströrelsen haft många förespråkare.

I "Världen och Vi" har förespråkare för Esperanto skrivit tankvärda artiklar. I nr 3 1967 skrev Erik Boge om nödvändigheten av ett utöver

modersmålen, internationellt språk, vilket snarast skulle läras i alla länders grundskolor. I Världen och Vi nr 1-2 1973 skrev Ebbe Vilborg om

behovet av ett gemensamt internationellt språk med hänsyn till att språkproblemen i det internationella umgänget gör sig alltmer påmind

och översättningskostnaderna uppgår till enorma belopp. Vilborg förordar i sin artikel Esperanto. Och så sent som i nr 2 1997 stod en artikel om Esperanto.

Nu en kort sammanfattning om detta språks uppkomst. Ludoviko Zamenhof växte upp i en stad i Polen där man talade fyra språk: ryska, polska, tyska och hebreiska. Som barn såg han hur människorna på gatorna kom i gräl med varandra därför att de inte förstod varandra. Han funderade på om det inte skulle vara möjligt att skapa ett språk som var lätt att lära vid sidan av modersmålen, vilket skulle bidra till mellanfolklig förståelse och en fredlig utveckling. Han började experimentera, vilket efter många år gav till resultat en lärobok med titeln

"Det internationella språket. ("La internacia lingvo"). Han gav ut den under pseudonymen "Doktoro Esperanto", 1887. Esperanto har en enkel och logisk grammatik med endast 16 grammatiska grundregler. Enligt en ungersk språkvetenskapsman. är det många gånger lättare för en europé att lära sig Esperanto än att lära sig engelska. Esperanto har starkt fäste i Kina där språket kan studeras vid ett 40-tal högskolor. Man har sänt TV-kurs där det uppskattades till att 1,5 miljoner kineser följde kursen. Det kinesiska esperantoförlaget har 33 heltidsanställda. Kina sänder dagligen program i radion på Esperanto. Universitetsutbildning i Esperanto erbjuds vid vissa universitet i ett 20-tal länder, bl a England, USA, Ja-

pan, Sydkorea, Ungern, Nederländerna, Italien, Madagaskar.

Sverige borde väl såsom ett fredsälskande land också visa initiativ i denna fråga och landets kulturminister engagera sig genom att inbjuda ambassadernas kulturattachéer och ta upp frågan om utbildning i Esperanto i respektive lands grundskolor. Esperanto är ju ett neutralt språk där Ingen nation blir favoriserad, vilket det skulle bli om ett nationalspråk skulle antas som internationellt språk. Låt oss därför i mänskligt samförstånds intresse arbeta för esperanto som ett framtida internationellt språk vid sidan av modersmålen. ■

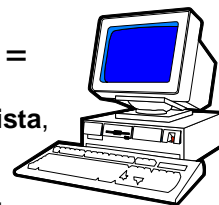
Internet-nytt

< = = = = = = = = = = = = = = = =

Sveriges Världsfederalisters, SVF, websida www.fn-kampanj.org/svf/ utökas kontinuerligt. Det finns en detaljerad diskussion om bl.a. demokrati och federalism (klicka först

på **Åsikter**, därefter på Världsfederalism i modern tid ...). Under rubriken **Länkar** finns i slutet på länkförteckningen en **Internationell**

förkortningsordlista, som i sin tur också innehåller länkar – mycket praktiskt!

Världen och Vi (VoV) är en kulturtidskrift som vill diskutera

- förutsättningarna för en global demokratisk rättsordning
- reformering och stärkande av Förenta Nationerna
- federalism på lokal, regional och global nivå

Världen och Vi utkommer med fyra nummer per år.
Web-adress: www.fn-kampanj.org/svf/vov.htm

Ansvarig utgivare:
Bengt Lindqvist

Redaktionskommitte:
Jan Bellander -- tel / fax (08) 795-6004,
Kärrgränd 36, 162 46 Vällingby
e-post: Jan.Bellander@mbox300.swipnet.se
Karl af Geijerstam
Peter Lund

VoV skickas till alla medlemmar i Sveriges Världsfederalister (SVF), se rutan till höger. Man kan också prenumerera: helår 100:- kr, lösnummer 25:- kr

Utgiven av Sveriges Världsfederalister (SVF)
c/o Karl af Geijerstam, Åsen 35
451 96 UDDEVALLA
postgiro 5 55 50-8
tel 0701-23 23 00

Föreningen Sveriges Världsfederalister (SVF) är den svenska organisationen i World Federalist Movement (WFM).

WFM är en internationell rörelse som sedan 1947 har verkat för reformering och demokratisering av Förenta Nationerna, och för en starkare global rättsordning. WFM, som har konsultativt status i ECOSOC (FN:s ekonomiska och sociala råd), verkar inom olika globala samhällsfrågor, såsom folkrätt, nedrustning, miljö, mänskliga rättigheter och utveckling.

SVF vill också väcka diskussion om federalism och om dess betydelse för fred och utveckling, på lång sikt en federation av alla världens stater, en **demokratisk världsfederation**.

SVF är medlem i Sveriges Fredsråd och Svenska FN-förbundet.

SVF söker med olika projekt bidra till debatten om lösningar på globala problem samt FN:s reformering. Vi vänder oss särskilt till ungdom med intresse för globala frågor, och använder oss i vårt arbete av moderna medier som Internet.

Web-adress: <http://www.fn-kampanj.org/svf>

Medlemsavgift/år: helbetalande 175:-, pensionär 120:-, studerande 100:-